

Rekomendacje i wskazówki dotyczące edukacji na temat II wojny światowej i Zagłady (wersja robocza)

Wstęp

Szanowni Państwo,

oddajemy w Państwa ręce rekomendacje dotyczące edukacji na temat II wojny światowej i Zagłady, które zostały przygotowane przez zespół Działu Edukacji Muzeum POLIN. Stworzyliśmy je w oparciu o nasze doświadczenia edukacyjne oraz o istniejące już rekomendacje wypracowane przez inne instytucje zajmujące się tymi zagadnieniami. Zachęcamy do zapoznania się z omówieniem tych inspiracji, które szerzej przedstawiamy w oddzielnym artykule.

W poniższym dokumencie opisujemy zalecany przez nas sposób prowadzenia edukacji dla dzieci i młodzieży w przedziale wiekowym 6-18 lat. Struktura dokumentu odzwierciedla rekomendowane przez nas dostosowanie treści do konkretnych grup wiekowych. Jest on zatem podzielony na rozdziały poświęcone edukacji w grupie wiekowej 6-9 lat (klasy 1-3 szkoły podstawowej), 10-12 lat (klasy 4-6 szkoły podstawowej) oraz edukacji młodzieży powyżej 12 roku życia: klasy 7-8 szkoły podstawowej oraz szkoły ponadpodstawowe. W każdym rozdziale przedstawiamy krótką charakterystykę potrzeb danej grupy wiekowej oraz trudności, które mogą Państwo napotkać podczas realizacji omawianych treści. Rekomendacje dla konkretnych grup wiekowych zostały poprzedzone rozdziałem zawierającym uwagi ogólne, które odnoszą się do całości prowadzenia zajęć poświęconych tematyce II wojny światowej i Zagładzie. Edukację poświęconą tym zagadnieniom traktujemy

jako proces. Oznacza to, że kolejne jej etapy nie powinny być pomijane, a wskazówki odnoszące się do młodszych grup wiekowych nie tracą na aktualności na kolejnych etapach edukacji. Sugerujemy zatem, aby niezależnie od tego, z jaką grupą wiekową Państwo pracują, zapoznać się z całością dokumentu. Szczególnie istotne jest dla nas podkreślenie trzech wymiarów edukacji o II wojnie światowej i Zagładzie. Są to: uświadomienie i budowanie postaw empatycznych, przekazywanie podstaw wiedzy historycznej z zakresu tej tematyki, omawianie szczegółowych informacji wraz z budowaniem odniesienia do współczesności. W proponowanym tutaj ujęciu pokazujemy, jak przeprowadzić uczniów i uczennice w procesie nauczania przez wszystkie te etapy w odpowiednim dla nich czasie, dostosowując treści i metody do ich wieku i możliwości poznawczych.

Opisane w dokumencie wskazówki i rekomendacje przeznaczone są szczególnie dla nauczycielek i nauczycieli, edukatorów i edukatorek pracujących z tematyką II wojny światowej i Zagłady. Mamy jednak nadzieję, że mogą one wspierać również rodziców i opiekunów, autorki i autorów książek – dorosłych, którzy chcą rozmawiać z dziećmi i młodzieżą o tej tematyce i szukają inspiracji, by proces ten przebiegał w sposób bezpieczny.

Dział Edukacji, Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN

Muzeum Historii
Żydów Polskich
POLIN

ul. Anielewicza 6 T +48 22 471 03 00
00-157 Warszawa @ polin@polin.pl

.....

Iceland
Liechtenstein
Norway grants

Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego.

POLIN Żydowskie
Dziedzictwo
Kulturowe
.....

Rozdział 1. Uwagi ogólne

Przedstawione w tym rozdziale rekomendacje odnoszą się w sposób ogólny do edukacji o II wojnie światowej i Zagładzie – roli nauczycielki, nauczyciela lub edukatora, edukatorki w tym procesie, bezpieczeństwa emocjonalnego dzieci i młodzieży, dbania o siebie oraz planowania procesu edukacyjnego.

Dbanie o bezpieczeństwo emocjonalne

- Nauczanie o II wojnie światowej i Zagładzie to emocjonalnie trudne tematy, których poruszanie może wywołać różne reakcje (również wtórny stres pourazowy). Miej świadomość tego, że dzieci i młodzież mogą reagować na materiał traumatyzujący w sposób, który może być dla Ciebie niezrozumiały i zaskakujący. Przykładowo, taką reakcją obronną może być śmiech albo pytania i komentarze, których treść wydaje się nie na miejscu wobec powagi zagadnienia.
- Doprowadzanie dzieci i młodzieży do skrajnych emocji, jak płacz czy lęk, nie powinno mieć miejsca, ponieważ znacząco blokuje procesy poznawcze. Psychologia rozwojowa wyjaśnia, jakie treści i metody są odpowiednie dla dzieci i młodzieży w konkretnym wieku. Jeśli niewłaściwie je dobierzemy, nasze działania mogą przynieść skutek odwrotny do zamierzonego. Ekspozycja treści, które są uczące na jednym etapie, mogą być szkodliwe na innym.
- Przede wszystkim dbaj o bezpieczeństwo emocjonalne dzieci i młodzieży. Planując proces edukacyjny, pamiętaj, że kierujesz go do konkretnej osoby/grupy, dlatego staraj się jak najlepiej poznać jej potrzeby. Obserwuj jej reakcje i w razie potrzeby modyfikuj to, co zaplanowałeś/łaś. Daj dzieciom/młodzieży przestrzeń na dzielenie się emocjami, jakie odczuwają.
- Świadomie dobieraj treści i metody nauczania do wieku dzieci/młodzieży. Możesz skorzystać z rozwiązań wypracowanych przez zespół Muzeum POLIN przeznaczonych dla konkretnych grup wiekowych. Opisujemy je w tym dokumencie. Pamiętaj jednak, że każda osoba/grupa jest inna – dostosuj metody do tej jej specyfiki (może być tak, że z grupą wrażliwych dziesięciolatków

lepiej będzie pracować zgodnie z zasadami, jakie opisaliśmy dla dzieci w wieku 6-9).

- Unikaj rekonstrukcji, inscenizacji oraz odtwarzania (np. poprzez ćwiczenia symulacyjne) sytuacji wojennych. Może to powodować utożsamienie z odgrywaną postacią. Jest to na tyle trudne emocjonalnie, że nie działa edukacyjnie.
- Na materiałach edukacyjnych zawsze szukaj informacji, dla osób w jakim wieku są przeznaczone. Zwróć uwagę na to, że choć forma graficzna materiału może sugerować młodszy wiek odbiorcy, treści niekoniecznie są do niego dostosowane (np. forma komiksowa, animacja).
- Zastanów się, w jaki sposób zadbasz o siebie i swoje bezpieczeństwo emocjonalne jako osoby zajmującej się (nawet jeśli tylko sporadycznie) tymi zagadnieniami.

Planowanie procesu edukacyjnego

- Poddaj refleksji intencje, jakie przyświecają działaniom edukacyjnym w obszarze II wojny światowej lub Zagłady i spróbuj odpowiedzieć sobie na kilka pytań: jakie cele sobie stawiasz? Jakie są Twoje osobiste motywacje i doświadczenia? W jaki sposób ten temat dotyczy Ciebie i osób, które chcesz na ten temat edukować?
- Nie używaj historii Zagłady w sposób instrumentalny jako środka do jakiegoś celu. Oddanie szacunku osobom, które zginęły i/lub cierpiały z powodu Zagłady wymaga, by ta historia miała przede wszystkim znaczenie sama w sobie. Nieetyczne jest używanie tego tematu dla celów ideologicznych czy politycznych.
- Weź pod uwagę kontekst, w jakim edukacja będzie miała miejsce. Czy jest to np. kontekst historyczny, praw człowieka, domowy (opowieści o historiach rodzinnych)? Dostosuj do niego metody. Przykładowo, mówiąc o wojnie w kontekście praw człowieka, możesz powiedzieć o zarządzeniach niemieckich wprowadzanych w okupowanej Polsce jako o przykładach łamania praw człowieka; rozmawiając ze swoim dzieckiem w domu o historii Twojej babci, możesz bardziej skupić się na emocjach, jakie ta historia wywołuje w dziecku i na wytłumaczeniu mu tego, co w tej konkretnej historii jest dla Ciebie ważne.

Tworzenie kontekstu do nauczania o II wojnie światowej i Zagładzie

- Zanim poruszysz z dziećmi/młodzieżą temat Zagłady, staraj się wprowadzać kwestie związane z kulturą i wcześniejszą historią polskich Żydów. By zrozumieć znaczenie Zagłady, trzeba rozumieć rolę, jaką społeczność żydowska pełniła w Polsce na przestrzeni wieków. Ponadto szacunek wobec osób, które zginęły w czasie Zagłady, wymaga, aby wiedzieć nie tylko, jak umierały, ale także jak żyły i kim były, aby nie odbierać ich tylko w kategoriach ofiary. Warto też dodać informacje na temat współczesnego życia żydowskiego, tak by nie powstało błędne wrażenie, że kultura żydowska po II wojnie światowej przestała istnieć.
- Nie mów o osobach prześladowanych w czasie wojny jedynie językiem oprawców (stosując nazistowską terminologię) oraz ostrożnie i świadomie posługuj się dokumentacją fotograficzną czy filmową (weź pod uwagę, że do naszych czasów przetrwały prawie wyłącznie nazistowskie materiały propagandowe). Dbaj o to, żeby mówić o osobach prześladowanych w języku pełnym szacunku, uwzględniającym ich punkt widzenia (np. zwrot „rozwiązanie kwestii żydowskiej” to sformułowanie używane w propagandzie nazistowskiej).

Rozdział 2. Edukacja w grupie wiekowej 6-9 lat

Szczególnie istotne jest dla nas podkreślenie, że w tej grupie wiekowej nie uczymy o Zagładzie – nie jest to temat emocjonalnie bezpieczny dla dziecka. Przygotowując uczniów i uczennic do nauczania o Zagładzie na późniejszych etapach edukacji, możemy prowadzić zajęcia, których celem jest kształtowanie postaw empatycznych. Działania realizujące te założenia nie muszą odnosić się bezpośrednio do tematyki II wojny światowej. Są to np. wszelkie działania, w których omawiamy teksty, historie, filmy, które uwrażliwiają na krzywdę, koncentrują się na takich wartościach jak pomaganie, radzenie sobie ze stratą. W tej grupie wiekowej można omawiać wymienione zagadnienia także w kontekście historii o początkach II wojny światowej. Jeżeli zdecydują się Państwo na wprowadzanie tej tematyki w klasach 1-3, poniżej znajdują się rekomendacje, jak zrobić to bezpiecznie.

Cele edukacyjne w tej grupie wiekowej

1. Uczenie postępowania zgodnego z wartościami dobra, przyjaźni, współczucia, sprawiedliwości.
2. Kształtowanie postaw empatycznych.
3. Uczenie podejmowania w rozmowie trudnych tematów takich jak śmierć, tęsknota, strata.
4. Uwrażliwianie na krzywdę i niesprawiedliwość.
5. Motywowanie do działania na rzecz dobra innych.

Rekomendowany zakres treści edukacyjnych

Kluczowa na tym etapie edukacyjnym jest rozmowa z dzieckiem o wartościach i trudnych sytuacjach w kontekście II wojny światowej, a nie samo przekazywanie wiedzy historycznej na jej temat. Wojenna rzeczywistość jest tylko tłem głównej opowieści, tematu rozmowy, np. takiego tematu jak:

- sprawiedliwość i niesprawiedliwość;
- bezpieczeństwo i niebezpieczna sytuacja;

- dom i konieczność wyprowadzki;
- bliscy i tęsknota za nimi;
- własność i jej utrata;
- kontakt z przemocą, krzywda;
- szukanie i niesienie pomocy.

Sytuacje, o których rozmawiamy, nawiązują do doświadczeń zrozumiałych dla dziecka, np. związanych z rodziną, przyjaciółmi, z dziecięcymi rzeczami. Rozmowa o nich pomaga oswoić lęki towarzyszące dziecku w tym okresie rozwojowym. Jeśli wspominamy wprost o wydarzeniach wojennych, warto zatrzymać się na pierwszym okresie wojny (stopniowe wykluczanie społeczności żydowskiej, początki okupacji). Jeśli wojenna historia, którą opowiadamy, dotyczy Żydów, to ważne jest, by tłumaczyła, kim są Żydzi i podawała podstawowe informacje o kulturze żydowskiej, tak by nie tworzyć sytuacji, w której Żydzi kojarzą się tylko z tym, że byli prześladowani.

Bezpieczeństwo emocjonalne

- Zapewnij dziecku bezpieczeństwo emocjonalne – niech to będzie Twoim priorytetem.
- Kiedy chcesz poruszyć temat wojny, wybierz na to moment, w którym dziecko czuje się stabilnie emocjonalnie (nie jest przytłoczone życiowymi trudnymi sytuacjami); nie zajmuj się też tym tematem zbyt długo.
- Nie szukaj analogii pomiędzy życiem współczesnego dziecka a życiem dziecka, które żyło w okresie II wojny światowej. Unikaj sytuacji, w której dziecko wyobraża sobie siebie w realiach wojny.
- Czytaj książki/oglądaj filmy wspólnie z dzieckiem, nie zostawiaj go z tematem wojny samego.
- Stwórz przestrzeń na rozmowę o emocjach, jakie w dziecku wywołała opowieść/temat wojny. Pomóż dziecku nazwać jego emocje i wyjaśnij je z nim. Okaż mu zrozumienie i akceptację wobec wszystkich uczuć, jakie się

pojawiają. Omów te aspekty opowieści, które mogą budzić trudne emocje takie jak lęk, złość, smutek, niepokój.

- Jeśli widzisz, że dziecko jest bardzo zasmucone, niespokojne, spięte lub przeciwnie — cały czas żartuje — sprawdź, czego potrzebuje i postaraj się mu to zapewnić. Może potrzebuje odreagować, wyciszyć się lub przekierować uwagę na coś innego.
- Jasno oddzielaj przeszłość od tego, co jest teraz. Dziecko zawsze powinno wiedzieć, kiedy mówisz o przeszłości lub fikcyjnej opowieści, a kiedy mówisz o tym, co tu i teraz. Na różne sposoby przypominaj dziecku, że wojna dawno minęła i że ono jest bezpieczne.
- Zadbaj o to, żeby historia miała pozytywne zakończenie lub przynajmniej, żeby niektóre wątki historii zakończyły się pomyślnie dla jej bohaterów i bohaterów.
- Zadbaj o emocjonalne „domknięcie” omawiania historii, zapytaj dziecko o uczucia, jakie wzbudziło w nim jej zakończenie. Możesz mu zasugerować wykonanie pracy plastycznej. Ekspresja artystyczna, działanie, może pomóc dziecku w tym, żeby wyszło z trudnych emocji wywołanych przez opowieść.

Ogólne wskazówki metodyczne

- Sprawdź, jak dziecko rozumie opowieść, którą przedstawiłeś/łaś. W razie potrzeby uzupełnij luki w jej rozumieniu.
- Poświęć szczególną uwagę tym momentom opowieści, w których bohaterowie mieli wpływ na rzeczywistość, mogli podejmować działania. Dzięki temu budujesz w dziecku poczucie sprawczości i powodujesz, że nie zostanie z poczuciem bezsilności, przytłoczenia.
- Rozmawiaj z dzieckiem o motywach działań bohaterów w opowieściach; staraj się, aby nie oceniali bohaterów, ale ich czyny – unikaj tworzenia czarno-białego obrazu rzeczywistości.

Dobór materiałów, języka, treści

- Na okładce książki szukaj informacji, dla jakiej grupy wiekowej jest przeznaczona. Jeśli jesteś wydawcą bądź autorem, dbaj o to, żeby takie informacje były widoczne. Zwróć uwagę na to, że czasem wstęp do książki dla dzieci jest przeznaczony dla dorosłych – dbaj, żeby dziecko go nie czytało.
- Wybierając materiały edukacyjne, nie sugeruj się ich gatunkiem (np. komiks, film animowany). Materiał formalnie może sugerować dostosowanie przekazu do najmłodszych odbiorców, a mimo to sama treść materiału może być zbyt trudna.
- Zanim zdecydujesz o tym, czy pracować z dzieckiem za pomocą danego materiału edukacyjnego, sam(a) się z nim zapoznaj. Dopiero wtedy zdecyduj, czy materiał jest odpowiedni dla tego konkretnego dziecka (lub grupy dzieci). Weź pod uwagę jego/ich wrażliwość, doświadczenia, sposób radzenia sobie z emocjami.
- Nie korzystaj z materiałów, które w drastyczny i bezpośredni sposób przedstawiają realia wojny.
- Nie korzystaj z materiałów, które przekazują zbyt wiele informacji historycznych – pamiętaj, że to nie jest głównym celem na tym etapie edukacji.
- Sprawdzaj, jak dziecko rozumie pojęcia pojawiające się w opowieści czy w waszej rozmowie. Staraj się nie używać niezrozumiałych dla dziecka słów (np. getto, transport, obóz koncentracyjny). Jeśli zdecydujesz się wprowadzić nowe pojęcie, wyjaśnij je w sposób dostosowany do wieku dziecka. Pamiętaj, że ogólne stwierdzenia mogą zostać przez nie odebrane niezgodnie z twoimi intencjami i budzić niepotrzebny lęk (np. „starzy ludzie” to dla sześciolatka mogą być osoby trzydziestoletnie, w wieku jego rodziców).

Rozdział 3. Edukacja w grupie wiekowej 10 – 12 lat

Proponujemy, aby tej grupie wiekowej skupić się na przekazaniu podstawowej wiedzy o II wojnie światowej, porządkować informacje, które docierają już do uczniów i uczennic z różnych obrazów popkulturowych. Dzięki temu stworzymy ramy do dalszej edukacji związanej z tą tematyką. Na tym etapie nadal nie przekazujemy szczegółowej wiedzy dot. Zagłady, co jednak ważne, w przypadku, gdy młodzież stawia pytania o ten aspekt wojny, nie unikamy odpowiedzi. Poniżej znajdują się szczegółowe wskazówki.

Cele edukacyjne w tej grupie wiekowej

1. Przekazanie elementów podstawowej wiedzy dotyczącej historii II wojny światowej.
2. Porządkowanie wiedzy historycznej, która w tym okresie przypadkowo, chaotycznie dociera do dziecka (poprzez telewizję, Internet, filmy).
3. Przełamywanie wyobrażeń o II wojnie światowej, bazujących na popkulturowych schematach.
4. Włączanie wiedzy o Żydach jako wiedzy o historii II wojny światowej, budowanie wspólnej pamięci.
5. Zaciekawienie wiedzą historyczną poprzez poruszanie tematów zrozumiałych dla dzieci i związanych z potrzebami charakterystycznymi dla ich wieku.

Rekomendowany zakres treści edukacyjnych

Na tym etapie chcemy budować ogólne ramy historyczne o II wojnie światowej, dlatego przekazujemy tylko podstawowe fakty na temat tego okresu, włączając w to wiedzę o losach społeczności żydowskiej. Za podstawowe informacje z tego zakresu uznajemy:

- wiedza o społeczności żydowskiej przed wojną (różnorodność, życie codzienne);
- wybuch II wojny światowej i stopniowy proces wykluczania różnych grup przed wojną i w jej trakcie;

- pierwsze lata wojny i życie podczas okupacji.

Bezpieczeństwo emocjonalne

- Dbaj o bezpieczeństwo emocjonalne dziecka. Ważne jest, żeby dziecko poznawało fakty o wojnie w sposób, który będzie brał pod uwagę jego możliwości poznawcze i emocjonalne.
- Kiedy omawiasz z dzieckiem fakty historyczne, nie zapomnij o emocjach. Fakty mogą uruchomić trudne emocje, które warto nazwać. Zadbaj o to po obejrzeniu filmu/przeczytaniu tekstu.
- Jeśli pracujesz z grupą, weź pod uwagę dynamikę grupową. Dla dzieci w tym wieku okazywanie emocji może być wstydlive. Przykładowo dzieci mogą niechętnie odpowiadać na pytania o historię, którą właśnie usłyszały. Dostosuj wtedy formę pracy do sytuacji – możesz np. poprosić o to, by najpierw rozmawiały o tej opowieści w trzyosobowych grupach i dopiero potem pytaj ich na forum o to, co wypracowała ta mniejsza grupa.
- Mimo, że na tym etapie nie przekazujesz szczegółowej wiedzy o Zagładzie, nie zostawiaj dziecka z niedopowiedzeniami, np. informuj wprost, że bohaterka danej opowieści zginęła w późniejszych dniach wojny.
- Jeśli u dziecka pojawią się pytania dotyczące drastycznych kwestii związanych z wojną, odpowiadaj na nie na poziomie ogólnym. Nie ignoruj tych pytań. Przykładowo, jeśli dziecko zapyta, co się stało z rodziną bohatera opowieści, powiedz, że prawdopodobnie większość tej rodziny zginęła w czasie wojny. Nie opowiadaj natomiast ze szczegółami, jak przebiegały masowe rozstrzelania albo śmierć w komorze gazowej.
- Zostaw czas na domknięcie tematu: podkreślaj, że omawiane kwestie dotyczą przeszłości i że pamięć o przeszłości jest ważna.
- Dawkuj wiedzę. zajmuj się zbyt długo – jednego dnia, w jednym tygodniu – kwestią wojny.

Ogólne wskazówki metodyczne

- Szukaj historii, które będą dla dziecka ciekawe, czyli np. historii jego rówieśników. Dąż do tego, żeby dziecko było zaangażowane w historie, które poznaje, ale by nie utożsamiało się zbyt mocno z ich bohater(k)ami.
- Nie szukaj analogii pomiędzy wydarzeniami historycznymi a współczesnością – możesz to zrobić, gdy dziecko będzie starsze. Tutaj jest jeszcze na etapie porządkowania wiedzy, dokładanie dodatkowego poziomu refleksji może zaburzyć ten proces.
- Zapoznaj dziecko z ogólnymi faktami dotyczącymi wojny (np. z faktem, że w obozach koncentracyjnych ludzie umierali), a nie z realistycznymi opisami cierpienia (np. z opisami męki umierania z głodu więźniów tych obozów).
- Daj możliwość przetworzenia nowo zdobytej wiedzy, np. zaproś dziecko do stworzenia plakatu dotyczącego jakiegoś aspektu poznanej historii, co pozwoli rozładować trudne emocje związane z podejmowaną tematyką.

Dobór materiałów, języka, treści

- Nie pokazuj brutalnych zdjęć i fragmentów filmów.
- Pamiętaj, że pojęcia związane z tematyką wojenną są dla dziecka niezrozumiałe. Jeśli zdecydujesz się ich używać, zawsze je wyjaśniaj językiem dostępnym dla dziecka.
- Wprowadzaj porządek w chaos wiadomości na temat wojny, które dzieci czerpią z różnych źródeł.
- Skup się wyłącznie na najbardziej podstawowych faktach i procesach historycznych. Tłumacz, z czego wynikają. Nie przytłaczaj dzieci dużą ilością wiedzy encyklopedycznej.

Rozdział 4. Edukacja w grupie wiekowej 13-15 i 15-18 lat

W tej grupie wiekowej ważne jest pogłębienie historycznej wiedzy na temat Zagłady w bardziej szczegółowy sposób. Młodzież w tym wieku zwykle nabywa już dojrzałości, która pozwala jej się zmierzyć w bardziej konkretny sposób z realiami wojny. Możemy rozmawiać bardziej wprost o tym, co się wydarzyło (zwłaszcza w grupie 15-18 lat). Dla tej grupy rekomendujemy też szukanie powiązań między przeszłością a teraźniejszością. Możemy pokazywać mechanizmy społeczne, które działają w każdym czasie, natomiast w okresie wojny mają bardziej radykalne konsekwencje (chodzi np. o mechanizmy wykluczenia z grupy i dyskryminacji). Wkraczamy tu w obszar pracy na postawach: zakładamy, że uczenie o przeszłości może wpływać na zmiany postaw w teraźniejszości.

Cele edukacyjne w tej grupie wiekowej

1. Zdobycie rzetelnej, bardziej szczegółowej wiedzy historycznej o Zagładzie.
2. Zachowanie pamięci o polskich Żydach, którzy zginęli w czasie Zagłady.
3. Zachęcenie młodzieży do osobistej refleksji nad kwestiami moralnymi związanymi z Zagładą, nad ich konsekwencjami dla współczesności, zrozumienie mechanizmów społecznych takich jak: wykluczenie, dyskryminacja.
4. Kształtowanie postaw otwartości na osoby z grup mniejszościowych.
5. (dla grupy 15-18 lat) Rozszerzanie historycznych zagadnień dotyczących Zagłady o perspektywę innych dziedzin, takich jak psychologia i nauki społeczne.

Rekomendowany zakres treści edukacyjnych

Na tym etapie młodzież może poznawać realia funkcjonowania obozów koncentracyjnych i gett (młodzież od 15 roku życia – również obozów zagłady). Można poruszać tematy związane z relacjami międzyludzkimi, takie jak postawy Polaków wobec Żydów w czasie wojny. Ważnym tematem jest propaganda nazistowska i jej oddziaływanie na społeczeństwa.

Uczenie problemowe i kształtowanie postaw

„Znaczącą wiedzę zdobywa się łatwiej w sytuacjach postrzeganych jako problemy”. Zgodnie z tą tezą Carla Rogersa (2014, s. 350), edukację dla starszej młodzieży proponujemy organizować wokół zagadnień problemowych, wywołujących dyskusję, zmuszających do myślenia i stawiania pytań, angażujących osobiście. Chodzi o to, by wywołać w uczniach i uczennicach żywą ciekawość podejmowanych tematów – aby przestały one być abstrakcją, a stały się problemami, które żywo ich obchodzą. W tej grupie wiekowej proponujemy też włączanie elementów zmiany postaw uczniów i uczennic. Nie chodzi więc jedynie o przekazanie czy ugruntowanie wiedzy o faktach, ale również o rozumienie procesów historycznych i ich konsekwencji dla jednostki. Pokazując różnorodne postawy, jakie przyjmowali ludzie w czasie wojny, kształtujemy pośrednio również postawy uczniów i uczennic.

- Traktuj edukację jako pole do stawiania sobie pytań, które jest ważniejsze niż znajdowanie odpowiedzi; jednoznaczna odpowiedź kończy rozmowę. Stwórz przestrzeń do tego, by uczniowie i uczennice zadawali własne pytania, jakie rodzą się w nich przy zetknięciu z materiałami dotyczącymi Zagłady.
- Edukacja o wojnie wymaga nauczania młodzieży prób zrozumienia sytuacji, które są niejednoznaczne, ambiwalentne.
- Podejmuj z młodzieżą tematy, które są dla nich aktualne ważne i umieszczaj je w kontekście wojennym. Mogą to być takie tematy, jak: konflikt wartości, lojalność i zdrada, chęć ochrony siebie vs. pomocy innym itd.
- Pokazuj dylematy, ucz je dostrzegać w historiach konkretnych osób. Prezentuj uczniom i uczennicom kwestie, które budzą kontrowersje i zachęcaj do zajmowania stanowiska. Nie dąż jednak do jednoznacznej oceny postępowania osób, o których mówisz (przykładem takiego tematu jest porównanie postawy Czerniakowa i Rumkowskiego). Wychodź poza czarno-białe schematy.
- Pisząc o zaangażowaniu młodzieży, nie chodzi nam o zadawanie pytań typu: „Co Wy byście zrobili na miejscu danej osoby?”, bo takie stawianie sprawy uznajemy za nieetyczne (nikt nie wie, jak zachowałby się w skrajnej sytuacji, jaką jest wojna

– spekulacje na ten temat mogą godzić w szacunek do osób, które w tamtym czasie żyły i cierpiały). Zamiast tego sugerujemy budowanie zaangażowania poprzez pytanie o motywy postępowania osób w czasie wojny (np.: Dlaczego żydowscy policjanci zgadzali się na branie udziału w organizowaniu deportacji ludzi do obozów zagłady?”).

- Często motorem zaangażowania uczniów i uczennic jest zaangażowanie nauczyciela, nauczycielki. Twoje autentyczne zaciekawienie kwestiami, które poruszasz, mogą wyzwolić ciekawość młodzieży. Historia Zagłady nie jest historią, której można uczyć z pozycji dystansu.

Wiedza

- Oprócz przekazywania wiedzy o faktach, ukazuj procesy historyczne.
- Włączaj w wiedzę o historii Zagłady różne perspektywy: np. II wojna z perspektywy dziecka, kobiety. Nie ograniczaj się do historii politycznej i militarnej. Szukaj tego, co nieoczywiste, zapomniane. Przykładowo, omawiając historię referatu dziecięcego Żegoty, przedyskutuj nie tylko bohaterską postawę pomagających i warunki, w jakich żyły uratowane dzieci, ale także sytuację emocjonalną rodziców, którzy oddawali dziecko.
- (dotyczy zwłaszcza grupy 15-18 lat) Nie przywiązuj się do układu chronologicznego historii Zagłady, traktuj zagadnienia przekrojowo, kierując się znaczeniami, jakie im nadajemy, a nie chronologią faktów.
- Edukując na temat realiów II wojny światowej i Zagłady nie skupiaj się zbyt na kwestiach technicznych. Ważniejsza jest rozmowa o uwarunkowaniach, o tym, co wpływało na ludzi i ich postawy. Możesz tu czerpać z mechanizmów opisywanych w psychologii.
- Jakkolwiek Zagłada jest wydarzeniem odnoszącym się przede wszystkim do losu Żydów, to pokazuj ją w szerszym kontekście ludobójstwa. Upamiętniaj i ucz również o innych ofiarach ludobójstw, takich jak Romowie i Sinti czy Tutsi w Rwandzie.